

Copie a documentului trimis către Ombudsmanul European

și în atenția domnului Denis Crowley, Head of Unit, European Commission - Directorate General for Education and Culture

Ref.: plângerea 1170/2012/AN

Notă: în textul următor, toate abrevierile folosite le voi formula ca pentru limba engleză, de exemplu EO pentru Ombudsmanul European, EU pentru Uniunea Europeană, EC pentru Comisia Europeană, etc..

Stimate domn,

Ca urmare a intervenției dumneavoastră, constat că problema ridicată de mine a fost analizată mai în detaliu, răspunsul primit din partea Comisiei Europene prin domnul Denis Crowley încercând de această dată să fie la obiect în cea mai mare parte.

Cu toate acestea, constat perpetuarea unei anume indiferențe din partea Comisiei pentru Educație și Cultură, indiferență ce se plasează, în opinia mea, în contradicție cu propriile declarații oficiale ale acestei Comisii exprimate prin vocea doamnei Androulla Vassiliou ^[1] în care se spune că „respectul pentru diversitatea culturală și lingvistică [...] reprezintă principii fundamentale [...] ale EU”, precum și cu principiile formulate în consultarea publică privind programul viitor al EU pentru cultură ^[2] în care se pune accentul pe „protejarea [...] diversității culturale și lingvistice a Europei”, o continuare de fapt a principiilor formulate în comunicarea COM(2007) 242 ^[3].

Având în vedere că pe parcursul tuturor discuțiilor au fost recunoscute consecințele nefavorabile ce pot decurge din limitările tehnice ale cazului prezentat iar concluzia Comisiei se rezumă de fapt la „așa e, dar asta e”, esența plângerii mele rămâne legată în principal de discrepanța, la nivelul EC, dintre vorbe și fapte referitor la respectul pentru diversitatea culturală și lingvistică și la protejarea și dezvoltarea patrimoniului cultural al Statelor Membre, respectiv dintre obiectivele vizate de către EU și pretinsa lipsă a posibilităților concrete de atingere a acelor obiective. Acest lucru face ca – cel puțin în unele privințe – declarațiile Comisiei să fie lipsite de acoperire.

În anul 2008 am pus problema la nivel european în special din punct de vedere tehnic, însă în anul 2011 am pus problema în special din punct de vedere cultural, încurajat fiind de declarațiile, proaspete atunci, ale Comisiei pentru Educație și Cultură, care îmi arătau că solicitarea mea vine în perfectă concordanță cu principiile și strategiile în domeniul educației și culturii formulate de EU (unde, desigur, principiile și strategiile respective cuprind un spectru mult mai larg).

Dacă pot înțelege faptul că la nivel de Tratatate nu au fost prevăzute explicit mijloace directe pentru a putea normaliza o situație de genul celei reclamate de mine, mai ales ținând cont că la vremea ratificării Tratatelor (și chiar pe parcursul revizuirilor acestora) tehnologia pentru suportul limbilor în spațiul digital era în general destul de limitată iar asigurarea completă a unui astfel de suport implica costuri prohibitive, astăzi nu reușesc să înțeleg înțepenirea pe care o afișează Comisia în privința unei luări de poziție raportată la propriile ei principii, în ciuda recunoașterii existenței problemei, în ciuda evoluției generale a tehnologiei care acum se află cu mult peste pragul minim necesar asigurării unui suport lingvistic corect în spațiul digital și în ciuda unor avertismente venite recent din partea unor rapoarte ale unor studii la nivel european în materie de tehnologia limbajului.

*

[...]

*

Față de cele arătate [de către comisie], eu văd situația astfel (ordinea ideilor este arbitrară):

Răspunsul face referire la reglementări în privința aspectelor culturale și lingvistice ale Statelor Membre și arată că EU nu poate interveni asupra actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale Statelor Membre și că nu poate legifera în domeniul culturii. Se mai arată de asemenea că, în domeniul cultural, actele cu putere de lege și normele administrative ale Statelor Membre sunt excluse de la armonizare.

De fapt, aici nu este vorba nici despre reglementări directe asupra aspectelor culturale și lingvistice ale Statelor Membre, nici despre legiferări directe în domeniul culturii și nici despre armonizări legislative sau normative ale Statelor Membre. Presupun că fiecare Stat Membru are repere și valori proprii de referință în materie lingvistică, stabile și mature, cu particularități care pe ansamblu definesc noțiunea de „diversitate lingvistică” la nivel european, adică exact ceea ce se dorește a fi protejat. Aici nu este nimic de reglementat, sau mai bine spus nu aici este ceva de reglementat.

Este tocmai invers. Acest caz particular cu SMS-urile poate conduce la alterarea [scrierii] unor limbi europene și la renunțarea forțată a folosirii unor particularități lingvistice naționale. Aspectele culturale și lingvistice ale unora dintre Statele Membre sunt în acest fel afectate. Tocmai aici este neînțelegerea: cumva trebuie prevenit acest amestec în treburile interne culturale ale Statelor Membre ca să zic așa. Reglementările trebuie să *împiedice* o intervenție asupra aspectelor culturale, nu să intervină ele asupra aspectelor culturale. Reglementările trebuie să intervină în alte sfere, de ordin comercial și/sau tehnic, pe considerente culturale raportate la principiile de astăzi ale EU, pentru a determina în mod indirect oprirea intervenției nedorite asupra aspectelor culturale.

Miza aici este necesitatea unei propuneri legislative care să impună producătorilor de dispozitive mobile doritori să își vândă produsele în spațiul EU să își adapteze standardele tehnice în așa fel încât produsele lor să asigure respectarea specificului cultural și lingvistic al tuturor Statelor Membre. Cum funcționalitatea de bază a dispozitivelor mobile este condiționată de acele standarde tehnice, dacă standardele sunt concepute în spiritul respectului pentru diversitatea culturală și lingvistică, atunci același lucru îl vor face în mod automat și fără vreo intervenție specială toate dispozitivele mobile și aplicațiile de PC asociate acestora, indiferent de proveniență (desigur, cele fabricate de atunci încolo, dar cu șanse și pentru cele existente al căror software intern se pretează la actualizări).

O astfel de reglementare nu trebuie să se refere în mod exclusiv la problema cu scrisul unor mesaje text de tip SMS, ci trebuie să ofere posibilitatea generică de includere și a altor situații tehnice cu implicații similare.

De exemplu, până nu demult, tableta Amazon Kindle era incapabilă tehnic să satisfacă cerințele culturale și lingvistice ale unora dintre Statele Membre ale EU, deși putea fi obținută și folosită și pe piața acestora. Acele limitări tehnice au fost înlăturate la versiunile recente ale tabletei, dar astfel de cazuri pot să mai existe sau să mai apară oricând în viitor. Oricum, în cazul tabletei Amazon Kindle, datorită naturii diferite a dispozitivului, lucrurile au fost mai ușor de rezolvat decât în cazul SMS-urilor, prin aplicarea directă a unor standarde de

codare de caractere deja existente, care tratează limbile în mod uniform și cu minim de perturbare.

În privința legislațiilor naționale nu mă pot pronunța despre celelalte State Membre, dar știu care este situația în România. Legea 183/2006 împreună cu ordinul 414/2006 asociat legii stabilește obligația autorităților și a instituțiilor publice, precum și a notarilor publici, de a folosi codarea standardizată a setului de caractere al limbii române, iar setul de caractere este cel stabilit de către Academia Română. Este o lege minimală, care poate conta pentru discuția de față și unde nu văd să fie nimic de reglementat. Unul dintre rolurile importante ale acestui cadru legislativ este stabilirea legăturii dintre cerințele prioritare de ordin academic și detaliile tehnice care trebuie să satisfacă acele cerințe.

În acest context (cu legislația din România), amintesc că, în documentul meu trimis către EO în data de 16 iulie 2012, la punctul 3, am prezentat un caz petrecut la sfârșitul anului 2006 și am pus o întrebare pentru care nu am aflat încă un răspuns. Acel caz prezintă o analogie cu tema care stă la baza cazului prezentat aici, iar rezolvarea pozitivă și misterioasă a acelei teme la vremea respectivă pare să fie în contradicție cu negativismul arătat acum de EC. Reproduc aici cele prezentate de mine în documentul precedent:

În anul 2007, Bulgaria și România au fost admise în cadrul EU. Cu acea ocazie, *la solicitarea EU*, compania Microsoft a actualizat fonturile ^[4] folosite în mod predominant pentru scrierea documentelor oficiale ale EU și care erau necesare sistemelor de operare aflate în uz la acea vreme. Actualizarea a vizat completarea câtorva glife pentru caracterele naționale ale limbilor bulgară și română, cu scopul de a permite personalului EU să respecte întocmai cultura celor două state proaspăt incluse în Uniune.

Dacă într-adevăr s-a hotărât cândva ca Statele Membre să decidă singure în privința politicii și diversității lingvistice ale propriilor lor limbi, atunci pe ce bază a fost făcută acea solicitare din partea EU către compania Microsoft? Cel puțin în cazul limbii române știu sigur că solicitarea fost făcută la cererea EU și nu la cererea României ^[5].

Răspunsul arată că pentru Statele Membre nu există obligații în cadrul Tratatelor Uniunii de a asigura egalitate între limbi.

Este adevărat că am adus în discuție și (in)egalitatea între limbi și caracterul discriminatoriu ce rezultă de aici, dar eu mă refer în special la (in)egalitatea în interiorul unor limbi și la consecințele nedorite de ordin cultural pe care aceasta le implică.

Răspunsul face referire la lipsa unui principiu general, la nivel comunitar, care să confere dreptul fiecărui cetățean de a avea acces în limba sa, să zicem la orice (ca să scurtez).

Subliniez faptul că aici nu este vorba despre imposibilitatea, în termeni absoluți, de a folosi sau a avea acces la limbile oficiale ale Statelor Membre. În principiu, oricare dispozitiv mobil modern poate folosi, în termeni absoluți, oricare dintre limbile europene la scrierea unui mesaj text de tip SMS, chiar dacă nu direct din primul moment al achiziției sau al obținerii dispozitivului (de exemplu cu o posibilă necesitate de completări software ulterioare, fie aflate la îndemâna utilizatorului prin diverse metode general cunoscute și accesibile lui, fie prin suport oferit de producătorul dispozitivului, fie prin suport din partea ofertantului de servicii); dacă cumva există și excepții, eu nu le cunosc, pentru că nu am acces și nu am studiat sau testat în mod exhaustiv toate

detaaliile [lingvistice] ale tuturor dispozitivelor mobile disponibile pe întreaga piață europeană.

Deci, nu, aici este vorba doar despre *alterarea prin descurajare* a particularităților culturale și lingvistice ale unora dintre Statele Membre, de către dispozitivele mobile existente pe piață și a aplicațiilor de PC asociate acestora, când se pune problema scrierii unui mesaj text de tip SMS, unde descurajarea se produce din motive pur tehnice la origine, neimputabile nici utilizatorului final și nici vreunui Stat Membru ^[6]. La scrierea unui mesaj text de tip SMS, vorbitorii de limbă română sunt încurajați să renunțe la 5 litere din alfabetul lor propriu, vorbitorii de limbă irlandeză sunt încurajați să renunțe la 4 litere din alfabetul lor propriu, vorbitorii de limbă bulgară sunt încurajați să renunțe cu totul la alfabetul chirilic nativ pentru ei, etc..

Răspunsul face referire la sancțiuni asupra Statelor Membre.

Nu mi-am pus problema în termeni de sancțiuni, acest lucru fiind un caz de tip „ultima soluție”. Cu toate acestea, la ora actuală, nu Statele Membre sunt cele care ar fi susceptibile de vreun fel de sancționare sau măcar muștrare, ci Uniunea Europeană și/sau Comisia pentru Educație și Cultură, deoarece acestea sunt cele care și-au propus în mod public un obiectiv despre care acum afirmă că nu au metode de a-l putea atinge.

Alternativ, dacă se ajunge la concluzia că acest lucru este indiferent sau tolerabil la nivel de EU, atunci măcar să se renunțe la declarațiile pompoase care susțin contrariul (cel puțin în ceea ce privește limbile Statelor Membre și aspectele culturale legate de aceste limbi).

Răspunsul face referire la „caractere speciale” ^[7], unice pentru anumite limbi.

În acest sens, vă rog să definiți noțiunea de „caractere normale” și „caractere speciale”. Normale sau speciale din perspectiva cui ? Dacă acum mulți ani standardele care privesc comunicațiile mobile ar fi fost elaborate de o echipă bulgară în loc de o echipă franceză, „caractere normale” ar fi fost cele ale alfabetului chirilic iar „caractere speciale” ar fi fost cele ale alfabetului latin ?

În cazul limbii mele, româna, nu există caractere speciale. Față de alfabetul limbii latine, limba română include și caracterele de sine stătătoare ă, â, î, ș și ț, dar niciunul dintre aceste caractere nu este definit undeva ca fiind în vreun fel „special”.

Există caractere care sunt folosite la comun pentru mai multe limbi dar care nu se regăsesc în standardul tehnic care reglementează mesajele text de tip SMS, la fel cum există caractere care sunt folosite numai de anumite limbi dar care se regăsesc în același standard tehnic. În viziunea Comisiei pentru Educație și Cultură, după ce criteriile se poziționează această delimitare ?

Răspunsul face referire la posibilitatea Statelor Membre de a reglementa ele aspectele culturale legate de comercializarea și folosirea dispozitivelor mobile pe teritoriile lor proprii, cu condiția ca reglementările să fie compatibile cu prevederile Tratatelor în privința liberei circulații a mărfurilor.

În primul rând, când vine vorba despre aspecte culturale, șansele reale de reușită ale unei solicitări izolate ale unui Stat Membru în fața unui bloc masiv al industriei moderne de dispozitive electronice le consider foarte reduse. Nici măcar guvernele Statelor Membre (sau unele dintre ele) nu prea pun accentul pe aspectele culturale, mai ales în perioada actuală șubrezită de crize

financiare și sociale. Acesta este și motivul pentru care de la bun început m-am adresat Comisiei, căreia – aparent – îi păsa de aceste probleme.

În al doilea rând, ar trebui amintit că aici nu vorbim doar de libera circulație a mărfurilor, ci și de libera circulație a cetățenilor. Vorbim de EU, deci despre un spațiu comun. Degeaba ar fi lucrurile perfecte doar în magazinele de pe teritoriul Poloniei (să zicem), dacă cetățeni ai acestei țări se duc în Germania (să zicem), cu un scop oarecare, iar pe perioada șederii lor acolo își achiziționează de pe piața locală dispozitive mobile, pe care le folosesc fie în rețeaua locală fie și în continuare la întoarcerea acasă, pentru a conversa în scris în limba lor maternă, între ei sau cu oricine de la ei de acasă. Protecția patrimoniului lingvistic este valabilă doar când fiecare stă închis la el în casă ? Sau vorbim despre „spațiu comun” doar când contextul este convenabil unei cauze sau alta ? De aceea, (și) din acest punct de vedere o soluție globală este preferabilă unei soluții punctuale, per-stat.

În al treilea rând, este posibil ca pe teritoriul unui Stat Membru a cărui limbă oficială nu este afectată de problema discutată aici să existe minorități etnice ale căror limbi fac parte din categoria celor afectate. Acele minorități sunt descurajate în a-și folosi particularitățile limbii care le definește identitatea. Este adevărat că protecția minorităților în EU face mai mult obiectul politicii la nivelul statelor membre (minoritățile reprezintă o preocupare abia mai recentă a EU), dar pot exista și situații fără ieșire datorate unor motive de genul celui exemplificat în fraza imediat următoare, unde așteptările de rezolvare se mută cumva înspre EU.

În al patrulea rând, chiar admitând că un Stat Membru și-ar propune să solicite o rezolvare a acestei probleme, este posibil să nu aibă cum să o facă. Pentru cazul discutat aici trebuie mers la numitorul comun, adică la standarde (abordarea pe rând a fiecărui producător posibil este o ipoteză absurdă). Standardul tehnic care reglementează mesajele text de tip SMS se afla mai demult în administrarea European Telecommunications Standards Institute (ETSI) ^[8], dar la ora actuală este administrat de către grupul (sau proiectul (?), sau inițiativa (?)) 3rd Generation Partnership Project (3GPP) ^[9], sau cel puțin așa scrie pe standard. 3GPP unește, printre alte organizații, și pe ETSI, dar nu este clar cine se ocupă de fapt de acel standard. La Asociația de Standardizare din România (ASRO) mi s-a spus că ASRO este membru observator la ETSI, dar că nu are nicio afiliere cu 3GPP.

Răspunsul arată că directivele reglementare existente în privința folosirii anumitor substanțe periculoase în echipamentele electrice și electronice (precum și în alte zone legate de siguranță, etc.) se bazează pe apropieri de acte cu putere de lege. În plus, se arată că pentru cazul prezentat nu există nicio bază pentru propunerea oricărei apropieri de acte cu putere de lege, exprimându-se îndoiala că Statele Membre ar reglementa aspectele culturale în legătură cu folosirea dispozitivelor mobile (de aici rezultând că nu prea există nimic de apropiat).

Aici nu am nimic de obiectat și nici nu cred într-o soluționare pe această variantă. Mă aștept să nu existe niciun fel de reglementări ale Statelor Membre referitor la aspectele culturale în legătură cu folosirea dispozitivelor mobile, deoarece sunt conștient de atitudinea în general indiferentă și de interesele în general fără legătură cu cultura ale guvernelor moderne, sau cel puțin ale unora dintre guvernele moderne.

Amintesc totuși ceea ce am spus mai devreme, anume că nu urmăresc o rezolvare strict limitată la problema cu SMS-urile, ci o reglementare globală care să ofere posibilitatea generică de includere și a altor situații tehnice cu implicații similare. Chiar nu se pot inventa metode la nivel comunitar pentru atingerea unui asemenea scop ? Dincolo de vorbele frumoase chiar nu există preocupare reală la nivel comunitar pentru astfel de probleme ?

*

Cazul prezentat de mine vizează doar naturalețea și corectitudinea neîngrădită a scrierii pentru toți cei care doresc să fie corecți față de ei înșiși și față de ce știu sau au învățat în primii lor ani de școală. Cum am mai spus și într-unul din documentele precedente, eu nu cer obligația de a scrie corect, ci doar obligația posibilității necondiționate de a scrie corect. Am convingerea că nu cer nimic năstrușnic și oricum așa citi sau interpreta eu textele oficiale, înțeleg în continuare că sunt în asentimentul principiilor exprimate de EU.

În loc de a rezolva problema cu adevărat, multe dintre dispozitivele mobile moderne oferă posibilitatea (uneori ca opțiune activată implicit) de a elimina accentele sau diacriticele din caracterele naționale folosite de limbile cu alfabet latin, cu scopul de a evita situația reducerii numărului de caractere per mesaj datorită folosirii acelor accente sau diacritice (astfel, în loc de ă se trimite doar a, în loc de Ț se trimite doar c, în loc de đ se trimite doar d, etc.). Din punctul de vedere al respectului pentru valorile naționale, cu ce drept fac acest lucru producătorii dispozitivelor mobile ?

În cadrul studiului „Limbile europene în era digitală”, cercetătorii de la META-NET ^[10] arată că „susținerea digitală pentru 21 dintre cele 30 de limbi este „inexistentă” sau, în cel mai bun caz, „slabă”” ^{[11][12]}. Ce să zic, nu prea este de mirare. Sunt curios dacă, la citirea raportului META-NET, atitudinea Comisiei pentru Educație și Cultură a fost tot ceva de genul „asta e, ghinion”, la fel ca în cazul prezentat cu SMS-urile.

Mulțumesc,
Cristian Secară

București, 31.10.2013

mobil: [...]
e-mail: [...]
<http://www.secarica.ro>

[1] http://ec.europa.eu/languages/news/20110912-edl2011_en.htm

[2] http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/consultation/consultation_document_en.pdf

[3] <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:RO:PDF>

[4] <http://www.microsoft.com/en-us/download/details.aspx?id=16083>

[5] <http://blogs.msdn.com/b/michkap/archive/2006/11/19/1104093.aspx>

[6] Dacă se face abstracție de lipsa de interes (sau de viziune) față de multilingvism a acelor State Membre ale Comunității Economice Europene (EEC) (și a comitetelor de lucru desemnate de acestea) care au elaborat standardele tehnice pentru comunicațiile mobile în anii 198x.

[7] În documentele mele precedente am făcut referire la „caractere cu accent”, nu la „caractere speciale”.

[8] <http://www.etsi.org>

[9] <http://www.3gpp.org>

[10] <http://www.meta-net.eu>

[11] http://ec.europa.eu/languages/news/20121019-meta-net_en.htm

[12] <http://www.acad.ro/com2012/doc/c120926ZiuaEuropeanaLimbilor.doc>